

Джерела та література

1. Афанасьев А. Н. Поэтические воззрения славян на природу. В 3 т. / А. Н. Афанасьев. – М. : Солдатенков, 1865–1869. – Т. 1. – 800 с. ; Т. 2. – 784 с. ; Т. 3. – 840 с. (репринт – М. : Индрик, 1994).
2. Буслаев Ф. И. Исторические очерки русской народной словесности и искусства / Ф. И. Буслаев. – СПб. : [б. и.], 1861.
3. Гунчик І. Український магично-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування : монографія / І. Гунчик. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 232 с.
4. Ефименко П. С. Сборник малороссийских заклинаний / П. С. Ефименко // Чтения в Императ. О-ве Истории и Древностей Рос. при Моск. ун-те. – 1874. – Кн. 1. – С. 1–70.
5. Крушевский Н. В. Заговоры как вид русской литературы / Н. В. Крушевский // Варшавские университетские известия. – 1876. – № 3. – С. 3–69.
6. Крушевський М. Заговляння як вид російської народної поезії / М. Крушевський ; упорядкув., пер., вступ. ст., дод. З. О. Пахолок. – Луцьк : Вісник К, 2002. – 192 с.
7. Майков Л. Великорусские заклинания / Л. Майков // Записки Императ. Рус. Геогр. О-ва по отд-нию этнографии. – СПб. : [б. и.], 1869. – Т. 2. – С. 417–580.
8. Пахолок З. Дебют видатного лінгвіста / З. Пахолок // Крушевський М. Заговляння як вид російської народної поезії // М. Крушевський ; упорядкув., пер., вступ. ст., дод. З. О. Пахолок. – Луцьк : Вісник К, 2002. – С. VII–XXXV.
9. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императ. Рус. Геогр. О-вом. Юго-Запад. отд. Материалы и исслед., собр. П. П. Чубинским. Т. 1. Общее предисловие. Легенды, загадки, пословицы, колдовство. – СПб. : [б. и.], 1868. – 468 с.
10. Cesarski Uniwersytet w Warszawie // Archiwum Państwowe M. St. Warszawy. – Sygn. 385.

Гунчик Игорь. Взгляды Н. Крушевского на заговоры и народные молитвы с позиций философии первобытного мышления и ассоциативной психологии. В статье рассмотрена работа Н. Крушевского, в которой выражены его взгляды на особенности народных молитв и заговоров. Проанализированы фольклорные тексты из сборника Л. Майкова, исследователь утверждал, что большинство из них не являются молитвами, предусматривающими божество, к которому обращается исполнитель фольклора. Наоборот, у них отсутствует теоцентрическая идея, и поэтому они относятся к заговорам. Их ключевым элементом ученый считает пожелание, которое обязательно должно осуществиться. Отмечено также, что взгляды на народные молитвы и заговоры М. Крушевский сформировал под влиянием философии первобытного мышления и ассоциативной психологии. Кроме того, в исследовании частично использована методология сравнительной мифологии, которую разрабатывал А. Афанасьев и другие представители мифологической школы.

Ключевые слова: народная молитва, фольклор, пожелания, текст, заговоры, психология.

Hunchyk Ihor. Views of M. Krushevskiy on Incantations and Folk Prayers from the Standpoints of Philosophy of Primeval Thinking and Associative Psychology. The work of M. Krushevskiy, in which his views on the peculiarities of folk prayers and incantations are expressed, is analyzed in the article. After analyzing the folkloric texts from L. Maikov's collection, the researcher claimed that the majority of them are not prayers that involve deity, invoked by the performer of folklore. On the contrary, they have no theocentric idea, and therefore they are classified as incantations. The scientist regards wishes, which must necessarily come true, as their key segment. It is noted that M. Krushevskiy formed views on folk prayers and incantations under the influence of the philosophy of primeval thinking and associative psychology. Furthermore, the methodology of comparative mythology, which was developed by O. Afanasyev and other representatives of the mythological school, is partially used in the study.

Key words: folk prayer, folklore, wish, text, incantations, psychology.

Стаття надійшла до реколегії
12.05.2014 р.

УДК 82.091

Михайло Калініченко

Адам Гуровський: сенсаційний волинянин у дискурсі американської популярної літератури XIX сторіччя

Запропоновано принципово нову інтерпретацію творчої еволюції вихідця з Волині, популярного північно-американського автора Адама Гуровського. Акцентовано на потребі ретельного студіювання повноти і складності його зв'язків із дискурсивними радикально-демократичними практиками популярної, сенсаційної літератури.

Ключові слова: історія північноамериканської літератури, Волинь, Адам Гуровський, дискурс, радикально-демократична, сенсаційна література.

©Калініченко М., 2014

Постановка наукової проблеми та її значення. Родина польських аристократів Гуровських (Gurowski) належить до офіційно затвердженого свого часу переліку дворянства Волинської губернії. У ХХ ст. про вельможних землевласників графів Гуровських нагадують назви декількох населених пунктів Волині, пов'язаних із трагічними подіями міжнародного протистояння 1940-х років. Ім'я американського письменника Адама Гуровського (1805–1866), одного з останніх представників старовинного волинського роду, на його батьківщині відоме лише фахівцям-історикам.

Польський публіцист, який виступив проти царської влади і брав активну участь у повстанні 1830–1831 рр., Гуровський перебрався до Франції, побоюючись політичних репресій. У 1835 р. в Парижі вигнанець оприлюднив історико-публіцистичну розвідку під назвою «Правда про Росію» («La Vérité sur la Russie»), у якій пропагував доктрину панславізму і стверджував, що майбутнє слов'янське братерство має очолити російський самодержець. Не слід вважати цей розрив з ідеалами національної революції вислідом «приспонування» Гуровського. «Правда про Росію» увиразнила найхарактернішу рису його особистості та творчої манери – здатність легко засвоювати, адаптувати й трансформувати незрідка абсолютно контрверсійні світоглядні та естетичні концепти. Він постав талановитим інтерпретатором ідей панславізму.

Загалом здібність навчатися «чужого» сформувалася в нього замолоду. Ще в юнацькі роки Гуровський багато подорожував по Волині, відвідав декілька європейських держав. Усюди вивчав національні традиції, місцеві мови. Біографи письменника стверджують, що на початку 1840-х рр. він вільно володів чотирнадцятьма іноземними мовами. Як згадували його друзі й знайомі, бажання вчитися «чужому» зрештою трансформувалося у схильність до творчих адаптацій та запозичень, які шкодили оригінальності, але робили тексти волинянина складним відображенням дискурсивних практик культурального та соціально-політичного оточення.

Мало хто міг очікувати, що заможний аристократ перетвориться на відвертого симпатика ідеології соціалізму. Однак під час перебування в Парижі, заприятелювавши з теоретиками соціалізму, він проголосив себе відданим послідовником вчення Фур'є. Ця світоглядна метаморфоза виявилася далеко не останньою. Згодом, унаслідок спілкування з російськими та польськими ідеологами панславізму, Гуровський забув про французькі теорії суспільного перетворення. Радикально змінив він і ставлення до національного визвольного руху, заради якого ризикував життям, отримав поранення і був змушений покинути батьківщину. Саме тому на зміну націоналізму й соціалізму прийшло захоплення російським монархізмом.

Варто зазначити, що його імітації «чужого» політичного та культурального досвіду були напрочуд удалими й викликали щире зацікавлення читачів. Книга «Правда про Росію» потрапила до рук ліберально настроєних петербурзьких чиновників, котрі побачили в ній сповідь талановитого письменника, що усвідомив свою провину й почав спокутувати гріхи молодості літературною працею на благо імперії. За легендою, сам імператор Микола був настільки вражений, що не лише виправдав засудженого на смерть зрадника-втікача, а й дозволив йому повернутися на батьківщину і навіть запропонував займатися державною пропагандою. Проте царська амністія не скасувала ворожого ставлення верхівки імперського чиновництва до колишнього бунтівника. Побоюючись інтриг і переслідувань, він удруге залишив волинський край.

Повернутися на батьківщину йому вже не судилося. У 1849 р. Гуровський дістався Сполучених Штатів. Розпочався новий, американський період його творчості, майже не відомий землякам письменника.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На сьогодні є лише декілька наукових праць, безпосередньо присвячених творчості Адама Гуровського. Найбільш авторитетною з них вважають біографічну працю «Lincoln's Gadfly, Adam Gurowski» професора Лероя Фішера, яка вийшла друком 1964 р. Як доводить американський дослідник, невдовзі після переїзду до Сполучених Штатів Гуровський перетворився на справжню літературну знаменитість. Наклади його публіцистичних творів «Russia as it Is» (1854), «America and Europe» (1857), «Slavery in History» (1860), «My Diary (notes on the Civil War)» (1862–1866) залишали далеко позаду твори Германа Мелвілла, Волта Вітмена і Генрі Девіда Торо. Про цього непересічного письменника, який також відзначився в ролі соціально-політичного критика, неодноразово згадувала преса Нью-Йорка і Вашингтона. Чимало впливових конгресменів і навіть Авраам Лінколн побоювалися гострого пера волинського емігранта.

На думку професора Фішера, в американському періоді творчості Гуровського слід виокремлювати два етапи. Перший (від року прибуття письменника до Сполучених Штатів) пройшов під знаком

радикально-демократичних ідей. Він позначений яскраво вираженою сенсаційністю і пристрасною автором до розпалювання публічних конфліктів. Другий етап, цілковито відмінний від попереднього, розпочався в 1865 р.: його характерними рисами були загальна поміркованість стилістики і схильність до пошуку миролюбних компромісів. Однак спонукальні фактори дивного перетворення одного із найскандальніших літераторів 1850-х рр. на поміркованого письменника післявоєнної Америки залишаються нез'ясованими. Показово, що Генрік Глебоцький, автор розвідки «Count Adam Gurowski and the Mission of Russian Empire: Metamorphoses of Political Radicalism» (2009), стверджує, що «процес еволюції радикальних політичних поглядів» письменника відбувся внаслідок впливу соціально-філософської думки Старого світу: гегельянства, панславізму та соціалістичних теорій Фур'є й Сен-Сімона [4, с. 135]. Така точка зору залишає поза увагою американське коріння творчості Гуровського, інтеграцію важливих складників культурального радикально-демократичного дискурсу в його текстах.

Мета і завдання статті зумовлені потребою подолати традиційні уявлення про суто європейське підґрунтя публіцистики Гуровського 1850–1860-х рр. і передбачають вивчення особливостей дискурсивного впливу американської демократичної культури, що зумовила не лише здобутки, а й вражаючу творчу еволюцію волинського емігранта.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Становлення національної культури Сполучених Штатів першої половини ХІХ ст. відбувалося у складній взаємодії з розвитком найпотужнішого утворення популярного демократичного мистецтва – популярної сенсаційної літератури. Емерсон, Торо, Мелвілл, Вітмен, загалом усі фундатори американського Ренесансу, вважали її потужним утіленням самої сутності американської нації, сповненою безмежною волелюбністю й зухвалою дикунства. Торо висловлював думки більшості своїх співгромадян, коли писав: «У літературі тільки нестримність й дикунство приваблюють нас» [1, с. 225]. Мелвілл запевняв, що національні літератори повинні бути «розбишаками», оскільки національний літературний геній уміщує «небезпечну вибухову речовину, що неодмінно накоїть чимало лиха, проте здолає всі перешкоди» [2, с. 108].

Будь-яка сенсаційна тематика була цікавою для американських читачів: «таємниче викрадення», «жахлива катастрофа», «криваве вбивство» – такими заголовками рясніли шпальти найдешевших і найпопулярніших сенсаційних газет, так званих «penny press». У своїх статтях, оприлюднених у «Brooklyn Daily Eagle», Вітмен із захватом згадував про надзвичайну популярність сенсаційної літератури в Америці. Поет наголошував на тому, що «сенсаційні оповідання» та «романи про вбивства і страшні викриття <...> викликають захоплення читачів», вони отримали «величезну владу на цій землі».

На хвилі сенсаційності з успіхом працювали автори, що мали чітку громадянську позицію і гордовито йменували себе радикальними демократами. Захоплення республіканськими ідеалами спонукало їх до безпрецедентних сенсаційних крайнощів заради демаскування всього, що в тогочасному американському суспільстві вважалося підступною зрадою ідеалів свободи. Послугуючись риторичними засобами сенсаційної літератури, вони завзято викривали приховані пороки корумпованої суспільної еліти, визнаної головним внутрішнім ворогом молоді американської демократії.

Радикал-демократи не обмежували себе жодними правилами й моральними умовностями, адже, на їхнє щире переконання, непримиренна війна з ненависниками американської свободи виправдовувала всі засоби боротьби. Провокування потужного емоційного відгуку, спричиненого вражаючими, неймовірними, фантастичними, просто брутальними перебільшеннями, було поетикальною прикметою сенсаційної літератури. Життя країни поставало цариною несправедливості, кривди і владного злочинства. Демократичні ідеали батьків-засновників та мужніх патріотів занапащено й перекручено. Удавано добропорядна еліта, стовпи суспільства, можновладці та багатії перетворилися на огидних, криводушних і безпринципних хижаків, позбавлених сумління, гідності, релігійних переконань. Визнаним майстром сенсаційності, що викривала моральне каліцтво, злочинність і корупцію респектабельних суспільних авторитетів, був Джордж Ліппард, лідер радикально-демократичної популярної літератури. Його бестселер «The Quaker City» сучасники називали «найаморальнішою книгою доби».

Прибувши до американської столиці в 1849 р., Гуровський швидко засвоїв ідеологічну стратегію й риторичні засоби сенсаційної літератури. Втім письменник не просто приєднався до справи

безкомпромісного викриття усіх ворогів свободи, а й спромігся перевершити місцевих радикальних демократів. Американська публіцистика Гуровського стала нестримною лавиною соціально-політичних інвектив, що вражали своєю викривальною риторикою навіть тодішніх читачів, звиклих до сенсаційності.

Політики й урядовці, які потрапляли під приціл його критики, називали письменника «зухвалим зловмисником», «аморальним дикуном», «бузувіром» і «небезпечною отруйною істотою» [6, с. 318]. Репутація справжнього літературного монстра призвела до того, що вашингтонська преса проголосила Гуровського гідним експонуватися в знаменитому музеї потвор, що його заснував майстер популярних видовищ П. Т. Барнум. Однак колеги-літератори ставилися до нього дещо інакше: «Наше уявлення про ексцентричні вигадки й дикунську критику графа Гуровського не повинно затьмарити того факту, що він є винятково культурною і розумною людиною, наділеною найвищим почуттям свободолобства» [3, с. 121].

У роки громадянської війни Гуровський залишився вірним ідеалам радикального демократизму. Однак він не обмежився критикою окремих урядовців та державних інституцій. Письменник зосередився на сенсаційному викритті самого президента Лінкольна. Імідж президента ще не був усталеним. Частина виборців вважала його останньою надією Америки. Але значна частина американців мала побоювання, що йому бракує рішучості і політичної витримки. Гуровський зосередився саме на критиці Лінкольнаної «слабкості».

Він систематично звинувачував президента в ганебній м'якості та слабкості духу у справі здолання рабовласництва. Інвективи зосереджено в найвідомішому творі Гуровського, оприлюдненому під назвою «Мій щоденник». Сьогодні цей тритомний опус за індексом цитування американськими істориками не поступається уславленій книзі Алексіса де Токвіля «Демократія в Америці» (1835, 1840). Критика Лінкольна тут справді безжална й непримиренна. Гуровський називає його «великим дурисвітом» й «політичним лицеміром», який розпочав війну під гаслами аболіціоністів лише заради того, аби задовольнити власні амбіції і впродовж років зволікати з остаточним звільненням рабів. Гуровський характеризував Лінкольна і його прихильників як «справжніх бовдурів, які заслуговують на те, щоб їх якнайшвидше відправили до притулку для душевнохворих».

Навіть рішення президента про ініціацію звільнення рабів на території Півночі, прийняте у вересні 1862 р., викликало у письменника лише саркастичні ремарки. Він був переконаний, що дволикий політик навмисно відстрочував прийняття законів проти невільництва, оскільки перебував у таємній змові з рабовласниками: «Ця угода є останньою відчайдушною спробою містера Лінкольна врятувати рабовласництво. Бідолашний містер Лінкольні змушений завдати такого удару своїй негритянській матусі!» [5, с. 74].

Мати президента, Ненсі Лінкольні, не мала ані краплини африканської крові, однак сенсаційна вигадка про «негритянську матусю» була типовою для тогочасного радикально-демократичного дискурсу. У часи розквіту популярної літератури і «*renny press*» подібні звинувачення висловлювалися й на адресу президента Ендрю Джексона: «Його мати були звичайною вуличною повією, яка зійшла з мулатом!» – стверджували автори одного передвиборчого памфлету. «У них народилося декілька позашлюбних дітей, і генерал Джексон є одним із них». В інших сенсаційних історіях йшлося про чорношкірого брата президента, котрого нібито продали на аукціоні й відправили на плантації Південної Кароліни [7, с. 153].

Не дивно, що у своїх щоденниках Лінкольні неодноразово згадував ім'я Гуровського і вважав його своїм найнебезпечнішим ворогом на території Півночі: «Що стосується моєї особистої безпеки, тільки Гуровський змушує мене всерйоз замислюватися про неї. Унаслідок своєї загальновідомої лихої вдачі він становить загрозу завжди й усюди. Здається, що він збирається позбавити мене життя» [8, с. 153]. Гуровський не мав наміру вбивати президента. Але скандальна репутація сенсаційного письменника зробила свою справу: в очах суспільства він перетворився на уособлення небезпечних грізб радикального демократизму.

Лише в останній рік громадянської війни його ставлення до Лінкольна змінилося. Найвідоміший критик президента почав писати про нього як про «святого», котрий «заслужує на безсмертну славу», і завершував деякі зі своїх виступів словами «Ура Лінкольні!». Стилїстика його творів перестала кореспондувати з нестримним виверженням брудної риторики довоєнних радикальних демократів. Викривальна, звинувачувальна енергетика зійшла нанівець, Гуровський перетворився на

поборника громадянського спокою й злагоди. У його текстах з'явилася нова тема – зцілення й об'єднання розколотої американської нації за допомогою мистецтва слова. Впродовж 1865–1866 рр. Гуровський активно пропагував творчість Волта Вітмена, що призвело до суттєвого зростання популярності автора збірки «Листя трави» в післявоєнній Америці.

Трансформація радикально-демократичних поглядів письменника і нова естетика його творів відбивали загальні зміни в дискурсі популярної культури Америки. Трагічні події громадянського протиборства докорінно змінили світогляд і літературні вподобання американських читачів. Колишні вороги усвідомили, що для збереження державної цілісності потрібно відновити консолідуючу віру в добро, моральність і традиційні суспільні цінності, яку було втрачено через багаторічні зусилля творців радикально-демократичної популярної літератури. До 1861 р. вони пропонували читачам історії, що піддавали сумніву або взагалі нищили моральні й суспільні цінності. Натомість представники повоєнної популярної культури зосередилися на зціленні жаклих ран, що їх залишила в душі народу громадянська війна.

Головною метою нової популярної літератури стало відновлення авторитету добрих справ і праведного способу життя, адже саме цього прагнула більшість населення. Варто зауважити, що представники демократичного мистецтва не полишили остаточно колишніх сенсаційних тем і образів. Але вони свідомо обмежували себе заради задоволення нових уподобань американської нації. У популярних бестселерах замість колишніх злочинців і корумпованих політиків з'явилися хоробрі, мужні герої, що захищали добро і надихали читачів своїм прикладом. Засудження суспільних пороків поєдналося зі щирою переконаністю авторів у неминучій та остаточної перемозі доброчесності й моральності. Чуйний, талановитий реципієнт дискурсу американської популярної культури, Гуровський повною мірою відобразив ці метаморфози популярної літератури у власній творчості 1865–1866 рр.: на зміну радикально-демократичному чудовиську прийшов письменник-миротворець, поміркований мораліст.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Маємо підстави стверджувати: головними спонуканими, що зумовили творчу еволюцію Адама Гуровського на американській землі, були плідні зв'язки з дискурсивними практиками американської популярної сенсаційної літератури. У цьому дискурсивному континуумі тексти волинянина не перетворилися на непомітну краплину. Гуровський – значна, аж ніяк не другорядна постать літературного процесу доби становлення північно-американського красного письменства. Його біографам і дослідникам слід нарешті зважити на цю обставину.

Джерела та література

1. A Historical Guide to Henry David Thoreau / [ed. by William E. Cain]. – Cambridge : Oxford University Press, 2000. – 285 p.
2. Checklist of Melville Reviews / [ed. by Kevin J. Hayes and Hershel Parker]. – Evanston : Northwestern University Press, 1991. – 157 p.
3. Fischer L. H. Lincoln's Gadfly, Adam Gurowski / LeRoy H. Fischer. – Norman : University of Oklahoma Press, 1964. – 301 p.
4. Glebocki H. Count Adam Gurowski and the Mission of Russian Empire: Metamorphoses of Political Radicalism / Henryk Glebocki // Ab Imperio. – 2009. – P. 131–154.
5. Gurowski A. My Diary / Adam Gurowski. – New York : NY Franklin, 1968. – Vol. 3. – 198 p.
6. Howe J. W. Reminiscences (1819–1899) / Julia Ward Howe. – Houghton : Mifflin & Co., 1899. – 428 p.
7. Remini R. V. Andrew Jackson / Robert V. Remini. – New York : Palgrave Macmillan, 2008. – 224 p.
8. Ward Hill Lamon, Recollections of Abraham Lincoln, 1847–1865 / [ed. by Dorothy Lamon Teillard]. – Washington : Washington University Press, 1911. – 274 p.

Калиниченко Михаил. Адам Гуровский: сенсационный волинянин в дискурсе американской популярной литературы XIX столетия. В статье предложена принципиально новая интерпретация творческой эволюции выходца из Волыни, популярного североамериканского автора Адама Гуровского. Сенсационная публицистика писателя, созданная во время его пребывания в Соединенных Штатах в 1850–1860-х годах, отражала наиболее характерную черту его личности и творческой биографии – способность легко усваивать, адаптировать и трансформировать мировоззренческие и эстетические концепции американской демократической культуры. Вместе с тем, современные историки литературы убеждены, что процесс эволюции литературно-политических воззрений Гуровского происходил исключительно под влиянием социально-философской мысли Старого света. Подобная точка зрения оставляет без внимания американские корни популярного творчества

Гуровського, інтеграцію важних культурних составляючих радикально-демократического дискурса в его текстах. Акцентована необхідність тщательного изучения полноты и сложности его связей с дискурсивными радикально-демократическими практиками популярной сенсационной литературы.

Ключевые слова: история североамериканской литературы, Вольтер, Адам Гуровский, дискурс, радикально-демократическая, сенсационная литература.

Kalinichenko Mykhaylo. Adam Gurowski: a Sensational Native of Volyn in the Discourse of American Popular Literature of the XIX Century. The article introduces a fundamentally novel interpretation of the creative evolution of Adam Guriwski – a native of the Volyn region and a popular North-American author. Sensational publications, created during his stay in the United States in 1850–1860s, reflected the most essential feature of his personal and creative biography – his ability to easily assimilate, adapt and transform the worldview and aesthetic concepts of American democratic culture. Meanwhile, modern literary historians are confident that the evolution of artistic and political views of Gurowski was influenced primarily by the socio-philosophical thought of the Old World. Such a view completely disregards the American roots of the creative work of Gurowski and leaves totally unnoticed the process of integration of important cultural components of radical democratic discourse in his popular sensational texts. The article accentuates the necessity of careful reexamination of the totality and complexity of his connections with the discursive practice of radical-democratic popular sensational literature of the XIX century.

Key words: history of North-American literature, Volyn, Adam Gurowski, discourse, radical-democrats, sensational literature.

Стаття надійшла до редколегії
16.04.2014 р.

УДК 82-6Шевченко

Галина Карпінчук

Епістолярій Тараса Шевченка: внесок у його дослідження Михайла Новицького

У статті розглянуто внесок шевченкознавця М. М. Новицького (1892–1964) у виявлення та вивчення епістолярію Т. Г. Шевченка. Зокрема, розкрито його заслуги в опрацюванні епістолярію поета з архіву Департаменту поліції та інших архівів Петербурга, Москви, Києва; проаналізовано підготовлені ним наукові праці із цієї теми та окреслено участь у виданнях епістолярію Т. Г. Шевченка.

Ключові слова: епістолярій, автографи, архів, шевченкознавство, видання епістолярію Т. Г. Шевченка, М. М. Новицький.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Епістолярій Т. Г. Шевченка – одне із першоджерел вивчення його життя та творчості. Листи поета охоплюють і розкривають понад двадцять років – від 15 листопада 1839 р. (дата найранішого листа, адресованого поетом брату М. Г. Шевченку) до 21 лютого 1861 р. (час написання передсмертного листа до І. М. Мокрицького). У них, як зауважує М. Х. Коцюбинська, Т. Г. Шевченко постає «...у взаємодії з оточенням, з людьми найближчими й тими, що на офіційній відстані» [6, с. 17]. Історію опублікування епістолярію Т. Г. Шевченка, текстологічні принципи його друкування, атрибування, особливості коментування поетових листів та листів до нього вивчали Л. Ф. Кодацька («Листи до Т. Г. Шевченка»), Ж. Т. Ляхова («Сергій Єфремов – дослідник листування Шевченка»), М. Х. Коцюбинська («Шевченкові листи») та ін. [6; 8; 9]. Проте на сьогодні однією із проблем шевченкознавчої науки є відсутність праць, які б розкривали внесок у дослідження епістолярію поета вчених-шевченкознавців ХХ ст. (Ж. Т. Ляхви, Л. Ф. Кодацької); зокрема, не вивчено й напрацьовань із цієї теми М. М. Новицького (20.09.1892 – 29.03.1964), який понад сорок років досліджував біографію Т. Г. Шевченка, а також його літературну та мистецьку спадщину.

Метою статті є дослідження ролі М. М. Новицького у виявленні та оприлюдненні епістолярію Т. Г. Шевченка. Ця мета передбачає виконання таких **завдань:** аналіз джерельної бази (друковані праці вченого та архів, видання епістолярію Т. Г. Шевченка за його участю), встановлення принципів роботи М. М. Новицького з листами: визначення текстологічних рішень ученого, відзначення його роботи над коментарями.